

кою буде прослідковуватися у більш пізніх роботах Гайдеггера, зокрема у виступі “Час і Буття”. У ньому, в підтвердження вище сказаного, німецький дослідник обґрунтовує “онтологічну гру вимірів часу” на протигу буденному лінійному перетіканню минулого в теперішнє та майбутнє [5]. Саме тому самість Гайдеггера не є статичним самоусвідомленням себе в якості суб’єкта, а являється екстатичною (у відповідності до часовості Dasein) втратою та поверненням себе із Інших, що мають місце на протязі усього історичного існування людини.

В фундаментальній онтології “бути” не означає вивирати себе з тенет масовості, згодом спочивши на лаврах істинного існування, бути собою означає турбуватися про себе, тобто завжди виокремлювати себе з dasMan, ніколи не зазнаючи остаточного успіху.

Самістьв фундаментальній онтології – це здатність людини усвідомлювати своє онтологічне підґрунтя. Є не просто Я–сущим, говорячи про яке Dasein ми маємо на увазі самого себе, а постійністю в багатоскладності-переживань, що ґрунтується в своїй екзистенції. Адже є спосіб буття для якого стоїть питання про сенс, і це буття завжди моє.

Список використаних джерел

1. Гайдєнко П. Прорыв к трансцендентному: Новая онтология XX века / П. Гайдєнко. – М.: Республика, 1997. – 495 с.
2. Гийон Ч. Автентичность, нравственные ценности, и психотерапия / Чарльз Гийон [пер. с англ. А. В. Горина] // М. Хайдеггер: сб. статей.– СПб.: РХГИ, 2004. – 576 с.
3. Хайдеггер М. Бытие и время / М. Хайдеггер [Пер. с нем. Биbihин]. – М.: “Ad Marginem”, 1997. – 451 с.
4. Хайдеггер М. Введение в метафизику / М. Хайдеггер [Пер. с нем. Н. Гучинской]. – М.: Прогресс–традиция, 1997. – 122 с.
5. Хайдеггер М. Время и Бытие. Статьи и выступления / М. Хайдеггер [пер. с нем. В. Биbihин].– М.: Республика, 1993. – 447 с.
6. Хофман П. Смерть, историчность и временность: вторая глава “Бытия и времени” [пер. с нем. Д. Ю. Дорофеев] // М. Хайдеггер: сб. статей.– СПб.: РХГИ, 2004. – 576 с.
7. David B. Hart A. Philosopher in the Twilight: Heidegger’s philosophy as a meditation on the mystery of being [Electronic resource] // Research Journal “First things”.– Mode of access: <http://www.firstthings.com/article/2011/01/a-philosopher-in-the-twilight>
8. Durukan K. Heidegger and Sartre: Phenomenological Conceptions of the “Self” and the Ontology of Architecture / K. Durukan // Human Architecture. – 2011. – IX, 1. – P.81–87.

References

1. Gajdenko P. Proryv k transcendentnomu: Novaja ontologija XX veka / P. Gajdenko. – M.: Respublika, 1997. – 495 s.
2. Gijon Ch. Avtenticnost’, нравstvennye cennosti, i psihoterapija / Charl’z Gijon [per. s angl. A. V. Gorina] // M. Hajdegger: sb. statej.– SPb.: RHGI, 2004. – 576 s.
3. Heidegger M. Bytie i vremja / M. Hajdegger [Per. s nem. Bibihin]. – M.: “Ad Marginem”, 1997. – 451 s.
4. Heidegger M. Vvedenie v metafiziku / M. Hajdegger [Per. s nem. N. Guchinskoi]. – M.: Progress–tradicija, 1997. – 122 s.
5. Heidegger M. Vremja i Bytie. Stat’i i vystuplenija / M. Hajdegger [per. s nem. V. Bibihin].– M.: Respublika, 1993. – 447 s.
6. Hofman P. Smert’, istorichnost’ i vremennost’: vtoraja glava “Bytija i vremeni” [per. s nem. D. Ju. Dorofeev] // M. Hajdegger: sb. statej.– SPb.: RHGI, 2004. – 576 s.
7. David B. Hart A. Philosopher in the Twilight: Heidegger’s philosophy as a meditation on the mystery of being [Electronic resource] // Research Journal “First things”.– Mode of access: <http://www.firstthings.com/article/2011/01/a-philosopher-in-the-twilight>
8. Durukan K. Heidegger and Sartre: Phenomenological Conceptions of the “Self” and the Ontology of Architecture / K. Durukan // Human Architecture. – 2011. – IX, 1. – P.81–87.

Lempiy A.O., Postgraduate student of the Philosophy Department, National Pedagogical University M.P. Drahomanova (Ukraine, Kiev), lempiyada@gmail.com

An alternative conception of the human self in phenomenological ontology of Martin Heidegger

The question about the essence of human selfhood and identity became a really important at the beginning of XX century. The methodological influence of phenomenology had created a powerful discourse around these problems. It gave chances for the constructing a new concept of human selfhood, that could reconstruct the Cartesian subjective metaphysics in the circle of modern philosophy. One of these chances has been used by famous German philosopher M. Heidegger in book “Being and Time”. There were many controversial interpretations in the science community, especially in Ukrainian philosophical tradition that have based on perceiving Heidegger’s concept of authentic and non-authentic selfhood as moral and unmoral existence. The author argues that these categorical interpretations are methodologically wrong understanding of Heidegger’s “bilateral” selfhood. This article aims to illuminate the true relation between these two ways of human self-understanding.

Keywords: selfhood, identity, Dasein, das Man, “call of conscience”, “gossips”, authentic and non-authentic selfhood, “self-standing”.

Лемпий А. О., аспирант кафедри філософії, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), lempiyada@gmail.com

Альтернативная концепция человеческой самости в феноменологической онтологии Мартина Хайдеггера

Вопрос о сущности человеческой самости и идентичности стал действительно важным в начале XX века. Методологическое влияние феноменологии создало мощный дискурс вокруг этих проблем. Оно создало шансы на конструирование новой концепции человеческой самости, которая могла бы реконструировать картезианскую метафизику субъекта в кругу современной философии. Один из этих шансов был использован известным немецким философом М. Хайдеггером в книге “Бытие и время”. В научном сообществе было много спорных толкований, которые базировались на восприятии хайдеггеровского концепта собственной и несобственной самости как морального и аморального существования, такие интерпретации имели место особенно в пределах украинской философской традиции. Автор утверждает, что эти категорические интерпретации являются методологически неправильным пониманием хайдеггеровской “двусторонней” самости. Эта статья призвана прояснить истинное соотношение между этими двумя способами человеческого самопонимания.

Ключевые слова: самость, идентичность, Dasein, dasMan, “зов совести”, “толки”, аутентичная и неаутентичная самость, “самостоятельность”.

* * *

УДК 141.5(477)“18/19”

Поцюрко О. Ю.

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, політології та юридичної логіки, Львівський державний університет внутрішніх справ (Україна, Львів), olegfilos@mail.ru

ФЕНОМЕН СВОБОДИ В АНТИКОЛОНИАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Метою статті є дослідження концепту становлення особистісної та національної свободи у творчості Лесі Українки, та його впливу на формування української державності.

В нашому дослідженні використовувалися такі наукові методи: аналіз, порівняння, синтез, індукція, дедукція, аналогія тощо.

Стверджується, що свобода у творчій інтерпретації Лесі Українки є надзвичайно проблемним, багатограним явищем, оскільки її власна свобода бере початок з протистояння складним життєвим обставинам, увібравши у творчість соціальний, культурний, політичний, жанровий аспекти.

Доведено, що у драматургії Лесі Українки відбувається постійна еволюція від індивідуальних свобод людини до свободи етичної, коли прагненням серця не суперечать прагненням духу. До цієї ідеї Леся Українка йшла усе свідоме життя, декларувала її не тільки для свого народу, а й для усього людства, історія якого є постійним протистоянням рабства і свободи.

Ключові слова: Леся Українка, антиколоніалізм, рабство, свобода, поневолювач.

Об’єктом нашого дослідження виступає творча спадщина Л. Українки, а також наукові розвідки в яких зачіпається феномену свобод в українській поетикі.

Вивченням проблеми феномену свободи в творчості Л. Українки займалися: А. Бичко [3], Л. Демська–

Будзуляк [5], Н. Ішук–Пазуняк [6], О. Юрчук [10]. Однак, усе ще бракує досліджень, у яких в яких було б ґрунтовніше означено роль творчого доробку Л. Українки для усвідомлення впливу колоніалізму на державницькі процеси в Україні.

Леся Українка творила на переломі двох століть – XIX і XX, відштовхуючись від минулого і пориваючись у майбутнє. Перший свій вірш “Надія” Леся Українка написала під впливом переживань за долю власної татки Олени Косач, котру заарештували за спротив царському самодержавству: “Ні долі, ні волі у мене нема, Зосталася тільки надія одна” [9, т.1, с.53].

Наприкінці 1890-х років Леся Українка дозріває як національно свідомо українка, як чесна громадянка, що не могла дивитися спокійно на національне й соціальне поневолення України. Леся Українка виробила ясний ідеал правди для людей, для своєї знедоленої нації, для світу; і в центрі того ідеалу стоїть непереможне і горде слово свободи й гідності людини:

*“Я гордо чоло підвела,
І очі, омиті сльозами, тепер проглядають ясніше,
І в серці моїм переможній співі лунають...
Нехай там збирається гірша, страшніша негода,
Нехай там узброїться в гостру, огненну зброю, –
Я вийду сама проти неї і стану, – поміряю силу!”*

[9, т.1, с.165].

Оцінюючи силу слова Лесі Українки І. Франко наголошує, що воно не моралізувало не в’язало, однак мало свою функцію – очищати атмосферу, прокладати шляхи для дії ідеї свободи для людини та нації.

Поетка бореться проти національного і соціального поневолення України. Про це засвідчують її останні збірки – “Невільничі пісні” та “Жидівські мелодії”. Вона виступає проти паціфізму та підпорядкування ворогові, а за необхідність боротьби:

*“Завжди терновий вінець
буде кращий, ніж царська корона.
Завжди величніша путь
на Голгофу, ніж хід тріумфальний”* [9, т.1, с.165].

Поетка створює образ співця, котрий подібно як і Шевченків Перебендя, відчуває, що його сили пов’язані з народною стихією. Ця проблема висвітлюється у поемі “Давня казка”, де визначено завдання співця–поета:

*“Не поет, хто забуває
Про страшні народні рани
Щоб собі на вільні руки
Золоті надіть кайдани!”* [9, т.1, с.144].

Драматична поема “У пущі”, розвиває проблему свободи творчого духу і свободи совісті, а також вільного творчого вислову вартостей, що були невід’ємною частиною творчості Лесі Українки. Скульптор Річард мандрує із сонячної Венеції до країни свободи – Америки щоб тут зреалізувати свій творчий потенціал. Однак наштовхується на атмосферу нової духовної скованості, нових правил пуританської громади, котрі його ущемляють.

Саме ідея свободи була тим “спірітусомвенс” в духовному розвитку поетки. Вона знала, що в її оточенні єднатимуться з нею в її змаганні за свободу тільки ті, що самі індивідуально вільні, що не носять у собі печаті рабства. Подібно як І. Франко, Леся Українка погорджує рабською натурою, що подекуди оселилась в укра-

їнській душі. Неначе удар по рабству духа звучать її слова:

*“О горе тим, що вроджені в темниці!
Що глянули на світ в тюремнеє вікно.
Нехай впаде тюремная стіна
... і зрушене каміння
Покриє нас і наші імена!”* [9, т.1, с.181].

Концепт особистої свободи відображений в персонажах різних драматичних творів поетки. Наприклад, проблема індивідуальної свободи, тісно пов’язана з вірністю самому собі, виступає в драмі “Камінний господар”. Як тільки Дон Жуані зрадив себе, свою свободу і піддався владі Донни Анни, то засудив себе тим самим на смерть.

Ще вищий ступінь свободи творчості заради прославлення власного народу відтворений у драмі “Оргія”. Поет–співець Антей не може погодитися з зверхнім ставленням до грецької культури завойовників–римлян та виступає речником ідеї свободи. Митець прагне, щоб його муза замовкла навіки, а ніж мала би служити на прославу завойовників. Він не воліє вшанування від римлян, а схиляється до галузки з хатніх лаврів. Центральною ідеєю твору виступає обґрунтування тези про те, що “ідеал свободи для рідного краю і гідність людини сильніші від смерті”. Правитель (Меценат), котрий запросив Антея на оргію підкреслює: “Наказувати тут не випадає. Антей не раб, а вільний громадянин” [9, т.3, с.408]. Цілковито відмінну позицію займає його дружина, танцівниця Нерріса, колишня рабиня, що все готова пожертвувати заради слави і достатків. Саме тому, спалах антагонізму відносно Неріси, його дружини з рабською психікою, виявлений у найвищій апогеї, коли вона виступає з танком на ворожій оргії, – він вбиває її і себе. Краще смерть, аніж рабська психологія та зневага до святощів рідної мистецької творчості, – таким є висновок драми. Ця п’єса стає актуальнішою, коли під Римом ми будемо розуміти Росію, а під Грецією – поневолену Україну. Герой Антей в змаганні за свободу грецької культури є водночас речником української оборони рідної культури проти московського поневолення.

Отже, як підкреслює дослідниця творчості Лесі Українки Л. Демська–Будзуляк: “Основою аналізу драматичних творів Лесі Українки з погляду проблеми свободи можна вважати тезу французького персоналіста Ш. Ренув’є про те, що межами індивідуальної свободи є свобода іншого” [5]. Герої Лесі Українки – передусім інтелектуалізовані особистості, які або протистоять зовнішнім обставинам, або зламуються під їх тиском.

Крім цього, треба також наголосити, що поетка боронить свою домінуючу ідею свободи і у ряді публіцистичних творів. Згадати хоча б її звернення до французьких письменників, що вітали московського царя у Версалі: “Ганьба лицемірній лірі, улесливій струни якої наповняли акордами залі Версалю. Ганьба чаклуванню зрадливої німфи, яка з хаосу віків викликала морок! Ганьба вільним поетам, які перед чужинцем дзвенять ланками своїх добровільно накладених кайданів! ... Так, Росія величезна, голод, неосвіченість, злочинство, лицемірство, тиранія без кінця... Царі її перевищили єгипетських своєю схильністю до масивного... приходьте ж великі поети, ... подивитися на велич наших бастильських фортець, ... огляньте нашу... в’язницю... Во-

на простора і її славне ім'я – Росія... А ти, французька музо, пробач співачці–невільниці, позбавленій імені...” [б.с. 313].

Леся Українка висловлювала часто в переносному розумінні відносини в Російській імперії, а саме національний і соціальний гніт в Україні, здійснюваний самодержавною Росією.

У драматичній поемі “Вавилонський полон” образ Вавилону, подібно як у Шевченка, уособлює самовладну Росію; боротьба за свободу – такий лейтмотив твору. В творі поет Елеазар закликає народ боротися за життя, розбити кайдани рабства:

*“Терпіль кайдани – то невітський сором,
Забуть їх, не розбивши, – гірший стид” [11].*

У поемі “В катакомбах” представлений ідеологічний диспут між неофітом–рабом, фанатичним визнацем свободи, для якого навіть поняття “раба Божого” неприйнятне, і між єпископом, що символізує стабілізоване московськими царями удержавлене православ'я. Отож, поему можна інтерпретувати у кількох площинах – політичній, ідеологічній та релігійній.

Цікаві дебати між двома рабами, єгиптянином і жидом, відбуваються в поемі “В дому роботи, в країні неволі”. В той час коли єгиптянин будучи рабом, може любити свою країну, – жид може тільки ненавидіти її. Найвлучнішою інтерпретацією цього моменту є політична: єгиптянин представляє російську демократичну партію, а жид–раб – українську соціал–демократичну партію. Відтак поетка приходиться до висновку, що кожен народ повинен мати також свою національну незалежність. Так органічно пов'язане у Лесі Українці її поняття власної гідності й особистої свободи із гідністю і свободою її нації.

Далі у поемі “Роберт Брюс, король шотландський”, поетка висвітлює на відомому історичному тлі – ідею активної боротьби за національну свободу шотландського народу, який “також не звик носити кайдани”.

Значний вплив на формування світогляду Лесі Українки здійснив її дядько М. Драгоманов, котрий обстоював лібералізм із його гаслами свободи для людини, індивідуалізму й обмеження державної влади до мінімуму. В національному питанні Драгоманов доволі часто висловлював протилежні думки. З одного боку, він ідентифікує москвичів в історичному процесі, коли пише про московський шовінізм, концепцію “Москва – Третій Рим”. З другого боку, ця оцінка суті москвичів не довела до об'єктивного судження про національні різниці: “Я не відкидаю національностей, але не націоналізм, особливо націоналізм, що протистоїть космополітизмові” [б.с.284].

В свою чергу, для Лесі Українки, було зрозуміло, що немає прецеденту в історії, щоб сильніша сусідська нація справедливо трактувала націю, яку легко можна було б зробити залежною від себе і своїх інтересів. Тому й не припускала реальної можливості у відношенні до її нації в майбутньому. Вона ніколи не була прихильником космополітизму, відкидає терор, дипломатичну брехню та опортунізм. Поетка не має ненависті до жодної нації як такої, тільки до поневолювача – московського абсолютизму, що нищить її країну і позбавляє людської гідності її земляків.

Розуміння суспільного і політичного стану свого народу в умовах російської тюрми народів стало для Лесі

Українки імперативом її творчого життя, патріотичного пафосу, усвідомлення долі і потреб нації:

*“Та хоч би й крила мені солов'їні
І воля своя, –
Я б не лишила тебе в самотині,
Країно моя!” [9, т.1, с.44].*

Поетка всеціло прийняла завзяття М. Драгоманова в боротьбі проти царату, як сили, поневолюючої Україну. Вона повинна жити самобутнім життям, а не в федеративних “братніх” конгломератах, які передбачав у своїй політичній програмі М. Драгоманов, ідучи за утопічною теорією, згідно з якою власні державні устрої обтяжували б кожен окрему одиницю, а всі жили б мирно не признаючи утисків. Безумовно така теорія базувалася головним чином на недооцінюванні самобутності націй та на утопічному космополітизмі, якого Леся Українка також не прийняла.

Розмірковуючи над проблемою національного поневолення поетка приходиться до висновку, що для звільнення нації потрібна зміна (звільнення) особистості. Отож, цей процес зміни вона починає з себе. По–перше, хоче позбутися всякого натяку на особисте рабство. Підчас перебування на Галичині, вона картає себе: “Мені видається, що на руках і на шиї у мене видно червоні сліди, що понатирали кайдани та ярмо неволі... і мені соромно за себе перед вільним народом...” [11]. Проте, поетка також наголошує: “Бачиш, у мене руки в кайданах, але серце і думка вільні, може вільніші ніж у цих людей”. Втім її поезія поглиблює цю думку:

*“Коли я крицею зроблюсь на тім вогні,
Скажіть тоді: нова людина народилась;
А як зломлюсь, не плачте по мені!*

Пожалуйте, чому раніше не зломилась” [9, т.1, с.183].

Саме з такою настановою підходить поетка до національних проблем. В такий проникливий спосіб вона бачить долю власного народу, усвідомлює його потребу в індивідуальному та суспільно–національному перетворенні.

Про переживання Л. Українки за рідний край, також свідчить її вислів із двох драматичних поем на біблійну тематику, написаних у ті ж – 1903 і 1904, – “Вавелонський полон” і “На руїнах”:

*“Коли скінчиться той полон великий,
Що нас зайняв в землі обітованій?
І доки рідний край Єгиптом буде?
Коли скінчиться новий Вавилон?” [11].*

Підневільний стан України, довголітня московська окупація – це найболочіша рана поетки. З другого боку, її лютить елемент рабського, що проступає подекуди, в основі свободолюбивої нації:

*“Народ наш, мов дитя сліпее зроду
Ніколи світа–сонця не видав,
За ворогів іде в огонь і в воду
Катам своїх провадирів оддав” [6, с.401].*

Національна проблематика та необхідність боротьби за власну державу чітко прослідковується у драмі Л. Українки “Бояриня”; незламна духом молода жінка Оксана, котра у своїй передсмертній слабості протистоїть московським традиціям (царату), які нищили і продовжують нищити ество української нації, є ніби уособленням самої авторки. В творі проходить лейтмотивом відгомін боротьби України за самостійність проти Мос-

ковії в 2-й половині XVII ст. це т.зв. доба Руїни за гетьманування Петра Дорошенка, котрий хотів докінчити задум Б. Хмельницького і визволити всю Україну від небажаних політичних протекторів, польського і московського. Також у творі розвінчано міф про можливість реалізації українців як нації в колоніальній залежності, з очікуванням зміни ситуації у масці покори виступає Степан, який виправдовує свого батька:

*“Чужим панам служити в ріднім краю
він не хотів, волів вже на чужині
служити рідній вірі, помагати
хоч здалека пригнобленим братам,
єднаючи для них цареву ласку” [11].*

Антиколоніалізм драматичних поезій Лесі Українки тісно переплетений з феміністичними ідеями. Як зауважує М. Шкандрій, творчість письменниці була націлена, не тільки проти імперської сваволі, а й української патріархальності.

Властиво, що головна героїня драми “Бояриня”, знайшла в собі сили і спромоглася на бунт української жіночої мужності проти пасивної чоловічої ролі:

*“Степане, та куди ж се ми попались?
Та се ж якась неволя бусурменська?
Степан*

*Я й не казав тобі, що тут воля.
Та якби ми негнули тут спину,
то на Україні, либонь, зігнули б
у три погібелі родину нашу
московські воеводи...” [11].*

Порівнюючи себе з татаркою бояриня Оксана все ж стверджує, що є землі де вона зі Степаном була б вільнішою ніж на московщині:

*“Я, Оксано,
не хан татарський, щоб людей держати
на присязі, мов на шнурку.
Ти вільна.
Се тільки я в неволі.
Оксана
Втікаймо в Польщу!
А ні, то на Волощину!” [11].*

Далі, додає авторка, як виникає необхідність підтримати повстання Дорошенка, вона (Оксана) вимагає допомоги від чоловіка, засуджує його та себе за пасивність:

*“От, здається, руки чисті,
Проте все мариться, що їх покрила
Не кров, а так... немов якась іржа.
Як на старих шаблях буває, знаєш?” [11].*

Засуджуючи власного чоловіка, який стверджує, що ніби вже на Україні утихомирилось, Оксана потрапляє в ситуацію вибору між роллю відданої дружини, що унеможливило збереження національного етосу, та роллю жінки, яка зможе обстоювати право національної незалежності. Виходом з цієї ситуації, як підкреслює Леся Українка є смерть (мовчання, як містичний простір бажаної свободи):

*“Як ти кажеш?
Утихомирилося? Зломилась воля,
Україна лягла Москві під ноги,
се мир по-твоєму – ота руїна?
Отак і я утихомирюсь хутко
в труні” [11].*

Проблема людської свободи жінки також висвітлюється в драматичній поемі “Йоганна, жінка Хусова”. Незважаючи на всі моральні тортури, яких Йоганні завдає її чоловік Хуса, вона залишається свобідною у внутрішньому духовному сенсі. Зламана зовнішніми обставинами, ворожими її натурі, внутрішньо вона не стає рабою, бо безмежно вірна ідеалові Христа.

Подібну ситуацію Леся Українка описує у драмі “Адвокат Мартіан”, коли на закид дочки Аврелії, котра звинувачує його у пасивності батько відповідає: “Колісь і я так думав,

*але й громада наша, й сам єпископ
мене запевнили, що більше значить
для церкви ся моя таємна служба,
ніж якби я пішов хоч і на смерть” [9, т. 3, с. 199].*

Жінки часто постають носіями сили та ірраціональної волі, маскулітності; водночас чоловіки демонструють пасивність і непевність, фемінітність. Проте, як наголошує Л. Демська-Будзуляк: “Обидва типи героїв Лесі Українки тісно пов’язані з феноменом свободи, через яку вони можуть проявлятися та само ідентифікуватися” [5].

Антиколоніальний дискурс присутній не тільки в художній творчості, а й в епістолярії Лесі Українки. Зокрема в її листах до М. Павлика, М. Кривнюка та інших інтелігентів. В одному з них вона відмовляється від пропозиції М. Павлика перебратися до Галичини, відмовитись від політичної діяльності та покращити своє матеріальне становище: “Ні, друже, спитавши по щирості своєї душі, я не можу обіцяти, що буду жити на вільнішій землі тихше, ніж жила на зовсім поневоленій” [10, с. 183]. У своїх листах вона викладає власний погляд на українсько-російські відносини, порівнює Україну з іншими європейськими державами. Отож, та свобода, яку вона бачить за кордоном, спричиняє біль, адже її Батьківщина перебуває у колоніальному ярмі.

Останній твір поетеси “Триптих” стає ніби її заповітом для власної скованої та скаліченої нації. Властиво її слова про долю нації залишаються актуальними і для сьогодення: “На всьому лежить печать мовчання, де стримані іскри і пісні, Де здавлені прокльони і ридання...” І Колима, і Мордовія, і грати тюрем – усе тут перед нами.

*“Ти в руїнах тепера, єдиний наш храм,
Вороги найсвятіше сплямили.
На твоїм олтарі неправдивим богам
Чужоземці вогонь запалили” [9, т. 1, с. 189].*

У підсумку можна стверджувати про те, що індивідуальна свобода є найвищою цінністю у системі координат Лесі Українки, вона пов’язана з поняттями “воля”, “вибір” та “відповідальність”. Усвідомлення індивідуальної свободи неминуче приводить людину до постановки питання національної свободи (можливості використовувати власну мову, зберігати традиції, сповідувати релігію).

Список використаних джерел

1. Агеєва В. П. Поетка зламу століть. Творчість Лесі Українки постмодерній інтерпретації / В. П. Агеєва. – К.: Либідь, 1999. – 264 с.
2. Бабишкін О., Курашова В. Леся Українка: життя і творчість / О. Бабишкін, В. Курашова. – К., 1995. – 320 с.
3. Бичко А. К. Леся Українка: Світоглядно-філософський погляд / А. К. Бичко. – Київ: Український Центр духовної культури, 2000. – 176 с.

4. Головаха І. Суспільно–політичні і філософські погляди Лесі українки / І. Головаха. – К., 1953. – 209 с.

5. Демська–Будзюлак Леся. Драма свободи в модернізмі: пророчі голоси драматургії Лесі Українки: монографія [Електронний ресурс] / Л. Демська–Будзюлак. – Режим доступу: <http://academia-pc.com.ua>

6. Ішук–Пазуняк Наталія. Леся Українка: Ідея свободи України у спектрі світової цивілізації. Розвідки і доповіді / Н. Ішук–Пазуняк. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2008. – 432 с.

7. Леся Українка. Твори: У 12 т. – К.: Наукова думка, 1975–1979.

8. Мороз М. О. Літопис життя та творчості Лесі Українки / М. О. Мороз. – К.: Наук. думка, 1992. – 120 с.

9. Українка Леся. Твори в чотирьох томах / Л. Українка. – К.: Дніпро, 1982.

10. Юрчук О. У тіні імперії: Українська література у світлі постколониальної теорії: монографія / Олена Юрчук. – К.: “Академія”, 2013. – 224 с.

11. Листи Лесі Українки до брата Михайла / Енциклопедія життя і творчості Лесі Українки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.l-ukrainka.name/uk/.../18910225.html> / 13(25).02.1891 p.

References

1. Ahyeyeva V.P. Poetesa zlamu stolit'. Tvorchist' Lesi Ukrayinky postmoderniy interpretatsiyi / V.P. Ahyeyeva. – K.: Lybid', 1999. – 264 s.

2. Babyshkyn O., Kurashova V. Lesya Ukrayinka: zhyttya i tvorchist' / O. Babyshkyn, V. Kurashova. – K., 1995. – 320 s.

3. Bychko A.K. Lesya Ukrayinka: Svitohlyadno–filosofs'kyu pohlyad / A.K. Bychko. – Kyiv: Ukrayins'kyu Tsentr dukhovnoyi kul'tury, 2000. – 176 s.

4. Holovakha I. Suspil'no–politychni i filosofs'ki pohlyady Lesi ukrayinky / I. Holovakha. – K., 1953. – 209 s.

5. Dems'ka–Budzulyak Lesya. Drama svobody v modernizmi: prorochi holosy dramaturhiiy Lesi Ukrayinky: monohrafiya [Elektronnyy resurs] / L. Dems'ka–Budzulyak. – Rezhym dostupu: <http://academia-pc.com.ua>

6. Ishchuk–Pazunyak Nataliya. Lesya Ukrayinka: Ideya svobody Ukrayiny u spektri svitovoyi tsyvilizatsiyi. Rozvidky i dopovidi / N. Ishchuk–Pazunyak. – K.: Vydavnytstvo imeni Oleny Telihy, 2008. – 432 s.

7. Lesya Ukrayinka. Tvory: U 12 t. – K.: Naukova dumka, 1975–1979.

8. Moroz M.O. Litopys zhyttya ta tvorchosti Lesi Ukrayinky / M.O. Moroz. – K.: Nauk. dumka, 1992. – 120 s.

9. Ukrayinka Lesya. Tvory v chotyrok' tomakh / L. Ukrayinka. – K.: Dnipro, 1982.

10. Yurchuk O. U tini imperiyi: Ukrayins'ka literatura u svitli postkolonial'noyi teorii: monohrafiya / Olena Yurchuk. – K.: “Akademiya”, 2013. – 224s.

11. Lysty Lesi Ukrayinky do brata Mykhayla / Entsyklopediya zhyttya i tvorchosti Lesi Ukrayinky [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.l-ukrainka.name/uk/.../18910225.html> / 13(25).02.1891 p.

Potsyurko O.Y., associate professor, assistant professor of philosophy, political science and legal logic Lviv State University of Internal Affairs (Ukraine, Lviv), olegfilos@mail.ru

The phenomenon of freedom in anticolonial discourse of Lesya Ukrainka

The purpose of the article is research of the concept of becoming personality and national freedom at creation of LesyaUkrainka, and his influence, on forming of the Ukrainian state system.

Such scientific methods were used in our research: analysis, comparison, synthesis, induction, deduction, analogy, and others like that.

It becomes firmly established, that freedom in creative interpretation of LesyaUkrainka is the extraordinarily problem, mansided phenomenon, as own freedom takes it beginning from opposition difficult vital circumstances, absorbing in creation social, cultural, political, genre aspects.

It is well-proven that in dramaturgy of LesyaUkrainka there is a permanent evolution from individual freedoms of man to freedom ethics, when aspirations of spirit do not contradict aspiration of heart. To this idea LesyaUkrainka went all conscious life, declared it not only for the people but also for all humanity history of which is permanent opposition of slavery and freedom.

Keywords: LesyaUkrainka, anticolonialism, slavery, freedom, enslaver.

Поцюрко О. Ю., кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры философии, политологии и юридической логики, Львовский госу-

дарственный университет внутренних дел (Украина, Львов), olegfilos@mail.ru

Феномен свободы в антиколониальном дискурсе Лесі Українки

Целью статьи является исследование концепта становления личностной и национальной свободы в творчестве Лесі Українки, и его влияния, на формирование украинской государственности.

В нашем исследовании использовались такие научные методы: анализ, сравнение, синтез, индукция, дедукция, аналогия, и тому подобное.

Утверждается, что свобода в творческой интерпретации Лесі Українки является чрезвычайно проблемным, многогранным явлением, поскольку ее собственная свобода берет начало из противостояния сложным жизненным обстоятельствам, вошед в творчество социальный, культурный, политический, жанровый аспекты.

Доказано, что в драматургии Лесі Українки происходит постоянная эволюция от индивидуальных свобод человека к свободе этической, когда стремлением сердца не противоречат стремления духа. К этой идее Лесі Українка шла вся сознательная жизнь, декларировала ее не только для своего народа, но и для всего человечества, история которого является постоянным противостоянием рабства и свободы.

Ключевые слова: Лесі Українка, антиколониализм, рабство, свобода, работник.

* * *

УДК 234.24

Соломаха І. Г.

кандидат філософських наук, доцент кафедри соціальної педагогіки, Чернігівський національний педагогічний університет ім. Т. Г. Шевченка (Україна, Чернігів), vzg_mr@ukr.net

Філософсько–релігійний проєкт осмислення віри Паулем Тілліхом

Зазначено, що релігійна віра в осмисленні П. Тілліха – це стан захвату граничною турботою, який вміщує в собі відповідь на питання про сенс життя. Віра як центрований акт людської душі припускає її обґрунтування за допомогою мужності та розкриття питання про те, як “працює” мужність, маніфестуючи різні форми граничного інтересу.

Ключові слова: безумовна віра, мужність, граничний інтерес, релігійний символ.

Однією із сутнісних характеристик глобалізації є претин життєвих смислів як окремих людей, так і цивілізацій. Саме у цивілізаційному вимірі особливого статусу набувають ті зміни, основою яких є духовний простір культури. В цьому контексті особливого значення набувають релігійна віра, як конструкт сенсожиттєвих вимірів особистості. Адже часто саме в релігійній вірі шукають підстави для процвітання і можливості усунути певні негативні сторони суспільного розвитку. Це призводить нас до питання про сутність релігійної віри, яка є ядром будь-якої релігійної системи, невід’ємним елементом життя людини, парадигмою її мислення.

Окремі аспекти релігійної філософії П. Тілліха розглядалися в статтях і монографіях Г. Баканурського, В. Гараджі, Б. Губмана, В. Добренькова, Ю. Кімелева, Т. Ліфінцевої, С. Неретіної та ін. До ґрунтовних досліджень спадщини П. Тілліха можна віднести кандидатські дисертації О. Вільнєте (філософські основи теологічної системи), Г. Сарайкіна (теологічний екзистенціалізм), С. Ліфінцева (філософія і теологія), С. Піменова (теологія культури), К. Уколова (концепція символу) та ін. Значно менше робіт, в яких розглядаються проблеми віри. Отже, метою статті є осмислення філософсько–релігійного проєкту віри в працях Пауля Тілліха.

П. Тілліх – відомий теолог, філософ–екзистенціаліст. До 1933 року викладав у ряді німецьких університетів. Після приходу до влади нацистів емігрував до США. Викладав у Гарварді. Філософська система П. Тілліха побудована на стику теології, філософії та психології; в